

מראי מקומות - תענית

יח:

סדר תעניות אלו

ה. סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה
כ' הריטב"א דאע"פ שהגיע מרחשון וכבר בא זמן הגשמים,
אין השעה עוברת להיות צרה דחוקה, וגם אין לראות נפשנו
בגזרת שמים, שהרי דרך הוא לרביעה להתאחר קצת עד ז'
אחרונות.

ו. מתריעין עליהן מיד
רש"י ותוס' פירשו דבכה"ג נוהגין כל חומר של התעניות
האחרונות מיד, ואין כאן שום סדר תעניות. וע' ריטב"א
שהביא דעת הראב"ד דס"ל דכל מקום ששינוי מתריעין
סתם היינו התרעה בשופר בלא תענית. דהיינו, דאין חומרתן
של הדברים הנשנים כאן דומים לעצירת גשמים, ולכן רק
מתריעין ואין מתענין. ולכאנ' משמע כמותו מהא דמביאין
הא דהי' הפסק בין גשם לגשם מ' יום, ואיך שייך לומר שזהו
גרע מאם לא ירד מטר כלל, אע"כ צ"ל דקל הוא, ולכן רק
מתריעין ולא מתענין. והק' עליו הריטב"א דלשון המשנה לא
משמע כן, והתרעה בכל מקום היינו עם תענית, וגם שינוי
הצמחים ודאי מביא לרעב, ולא גרע מעצירת גשמים, ועוד
האריך להקשות, ע"ש. ולכן כ' לבאר כרש"י, ומה דמחמרי'
בכל דברים אלו טפי מעצירת גשמים, הוא משום דלענין
תענית והתרעה אין הולכין אחר ריבוי המכה וגודל הרעה,
אלא אחר שינוי הטבע ממנהגו של עולם, ומה שנראה בו
מגזירת שמים על עונש עוונותינו. ולכן, היכא שיש עצירת
גשמים בתחלת הרביעה, אי"ז ראי' שיש כאן גזירת שמים,
כיון שדרך רביעה להתאחר עד האפילה.

וע"ע ברמב"ם (תענית ב, טז-יח) שכ' על ציורי מתני' "הרי אלו
מתענין וזועקין", וכ' הבית יוסף (או"ח תקע"ה, ח) דמשמע מלשון
זה שביאר דמתריעין אינו לתקוע בשופר, אלא בפה, וא"כ
ע"כ אין נוהגין באלו התעניות כחומר הז' תעניות אחרונות.
וממילא, מה שהמשנה מחלקת בין תעניות של מטר לתעניות
על דברים אלו, החילוק הוא דדברים אלו הם לקולא [כעין
סברת הראב"ד הנ"ל], דלעולם אין תעניות על דברים אלו
נוהגין כחומר של תעניות מטה.

ז. ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן, וכו'
כ' הריטב"א על דרך הנ"ל, דכיון דזהו דבר משונה, א"כ ראי'
היא שיש גזרה מן השמים, ולכן מתריעין מיד. וע' בר"ן (י: מדפי
הרי"ף) מש"כ בזה.

א. כי הא דר' נחמן גזר תעניתא... יום טוריינוס הוא
כ' הרי"ן (ז. מדפי הרי"ף) דמכאן ראי' לשי' הראב"ד, דאע"פ
דבטלה מגילת תענית, מ"מ אין גוזרין תענית צבור לכתחלה
באותן ימים, דאל"כ, מה לי דיום טוריינוס הוא, הרי כבר
בטלה מגילת תענית, אע"כ דתענית צבור עכ"פ אין גוזרין
לכתחלה ביום זה. אולם ע"ש מש"כ בסו"ד לדחות הראי'.

ב. פה שהי' מדבר בגאווה וכו'
ולכאנ' צ"ע, איך מצינו שום נקמה על הפה שדיבר בגאווה.
וכ' המהרש"א דע"פ הירושלמי א"ש, דאי' בירושלמי דחתכו
ראשו, וגם תלאוהו בשערי ירושלים, ולפ"ז א"ש. עוד ביאר
שם דעשו נקמה ג"כ לרגליו, על מה שאמר ארמסנה.

ג. ונבוכדנצר מלך הגון
ק', הרי אנו מכנים אותו בכל מקום נבוכדנצר הרשע, ואיך
נקרא מלך הגון. וכ' המהרש"א דכוונתם הי' בדבר זה
הי' הגון, שלא בעלילה בא עליהן, דאחרים באו והלשינו
לנבוכדנצר עליהן, אבל טוריינוס עצמו ידע שלא הם הרגו
את בת המלך, וא"כ אף בענין זה לא הי' הגון.

ד. אין גוזרין תענית בראשי חדשים...
וכמה היא התחלה וכו'
ע' ריטב"א לעיל (טו) שהביא ב' פשטים בביאור המשנה
והגמ'. א' (וע' בפיה"מ להרמב"ם דמשמע כן ע"פ מש"כ הריטב"א
להגיה לשון הרמב"ם), אין גוזרין תענית באופן שיחול א' מן
התעניות בר"ח או בחנוכה או בפורים, אבל אם תקנו סדר
תעניות, ולא העלו בדעתם שיחול בא' מימים אלו, והתחילו
להתענות ולא נענו עד שפגעו באותם הימים, אין מפסיקים
גזרתם שגזרו סתם, אלא מתענים ומשלימים בו. דאף דאין
תקנתם סגי לבטל היו"ט, אבל חייל עליהו בכולל, דוגמת
שבועה שחלה על שבת ויו"ט בכולל. ור' אחא ס"ל דאף
בדבר הכולל צריך שיהי' הדבר הנראה, שהתחילו להתענות
כבר ג' תעניות, ור' אסי ס"ל דסגי באחת. עוד מהלך בהגמ',
דמה דאמר' אין גוזרין תחלה, היינו דאין גוזרין שיהא אותו
יום תחלה, אבל יכולים לתקן באופן שיהי' אותו היום לאחר
התחלת התעניות. ומה שאמר ר' אחא שצריך שלש, היינו
שאינן עושין כן בשלש ראשונות, אבל באמצעיות, דכבר
דחקתם הצרה יותר, יכולים שוב לתקן בימים אלו. ור' אסי
סבר, דרק צריך לתקן באופן שיהי' התענית הראשונה בחול,
אבל לאחר כן, אפי' בסדר הראשון, יכולים להיות התעניות
גם באיזה מימים אלו.